

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по докторска програма ”Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка (застрахователно и социално дело)“
в Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

Изготвил рецензията:

Проф. д-р Маргарита Йорданова Богданова, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ Свищов, Катедра „Стратегическо планиране“

Тема на дисертационния труд:

*Организационно-управленски предизвикателства пред лечебните заведения в условия на пандемия от COVID-19
(по примера на МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД – Плевен)*

Автор: Люба Мартинова Митева

Научен ръководители:

Доц. д-р Николай Нинов – СА „Д. А. Ценов“ – Свищов, Р България

Prof. Ryszard Pukala, PhD – The Bronislaw Markiewicz State Higher School of Technology and Economics, Jarosław, Poland

Основание за представяне на рецензията:

Заповед № 475/ 01.06.2023 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ за откриване на процедура и определяне състава на научното жури по защита на дисертационен труд

1. Информация за докторанта

Авторът на представения за рецензиране дисертационен труд – Люба Мартинова Митева се е обучавала по докторска програма ”Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка (застрахователно и социално дело)“ към катедра „Застраховане и социално дело“ в Стопанска академия „Д. А. Ценов“ Свищов.

Завършила е специалност „Застраховане и социално дело“ (ОКС „бакалавър“) и две магистърски програми в Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – „Здравен мениджмънт“ и „Управление на човешките ресурси“.

Средното си образование завършва в МГ „Гео Милев“ – Плевен. По настоящем работи в МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД – гр. Плевен като служител в отдел „Човешки ресурси“.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд на Любa Митева е насочен към една сравнително нова, но твърде актуална тема – организационно-управленски предизвикателства пред лечебните заведения в условия на пандемия от Covid-19.

Актуалността на темата е безспорна поради сериозните проблеми в управлението на лечебните заведения, особено в среда на висок натиск върху здравната система. Както отбелязва авторът, най-общо тези проблеми са свързани с необходимостта от управление на риска в съвършено нови условия – когато традиционни и новопоявили се рискове се комбинират и поставят под въпрос устойчивостта на всички управленски системи в лечебните заведения и на техните стратегии за управление.

В същото време съществуват инструменти, които могат да бъдат използвани за преодоляването на тези проблеми и именно в тази връзка е формулирана целта на разработката: *Да се докаже необходимостта от силна програма за управление на риска. Спазването на разписаните в нея стъпки по идентифициране, наблюдение, оценка и превенция срещу съществуващите рискове за дейността на лечебното заведение, и стриктното изпълнение на набелязаните действия, биха могли да трансформират всяка заплаха за здравната организация в позитив и да генерират добавена стойност за нея.*

Като **обект** на изследване докторантът посочва частната Многопрофилна болница за активно лечение „Сърце и мозък“ ЕАД – Плевен, като част от действащата национална система от лечебни заведения за болнична медицинска помощ в Р България.

Предмет на изследването са организационно-управленските предизвикателства пред лечебните заведения в страната, в условията на пандемия от COVID-19 и необходимостта от прилагане на програма за управление на риска (по примера на МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД – Плевен).

Тезата на дисертационното изследване, логично обвързана с останалите атрибути на проучването, гласи, че *пандемията от COVID-19 провокира мениджмънта на лечебните заведения за болнична медицинска помощ у нас, в посока – преосмисляне на стратегиите на лечебните заведения и по-конкретно на програмите за управление на риска, залегнали в основата на риск мениджмънта им. Имплементирането на тези програми се явява ключов управленски инструмент и апробиран в практиката способ за противодействие на всяка здравна организация (в конкретния случай – МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД – Плевен), която е изложена на безprecedентен натиск от риск с подобни пандемични мащаби. Само проактивното и системно прилагане на програмите за управление на риска в лечебното заведение биха могли да резултират позитивно при гарантиране безопасността, живота и здравето на пациентите и персонала, както и активите на организацията, пазарния дял, акредитацията, нивата на възстановяване на разходите, стойността на марката и репутацията в обществото.*

Така дефинираната изследователска теза е детайлизирана в работни хипотези, доказани в хода на проучването.

Формулирани са **9 задачи**, чието изпълнение кореспондира на изследователската рамка на дисертацията. Те включват проучване на литературата и на стратегически и нормативни документи в предметната област (задачи 1, 2 и 3), наблюдение и критичен анализ на практиката в болничната медицинска помощ (задачи 4 и 5), емпирични изследвания в обекта на изследване, изводи и препоръки (задачи 6, 7, 8 и 9). Задачите отговарят на отделните параграфи в изследването, което улеснява читателя и внушава усещане за подреденост на мисълта и последователност на изпълнението на задачите.

Подробно са описани методите на изследване, приложени в дисертационния труд – социологически метод и по-конкретно анкетен метод; сравнителен метод; документен метод; метод на анализ и синтез; метод на експертните оценки; метод на наблюдението; метод на моделирането; статистически методи.

Дефинирани са и ограничения в труда, които засягат 1) избора на проучваните лечебни заведения – МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД – Плевен и УМБАЛ „Д-р Георги Странски“, приети за лидери между частните и публичните лечебни за болнична медицинска помощ на територията на област Плевен; 2) обхвата на респондентите в анкетното изследване, които са само от МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД – Плевен поради естеството на проучването.

Разработката е в обем 240 страници, от които 218 страници основен текст, вкл. литература и 22 страници приложения. В структурно отношение труда съдържа списък на използваните съкращения, увод, изложение, което се състои от 3 глави, заключение, списък на използвана литература, публикации на автора по темата на дисертацията, приложения и декларация за достоверност и оригиналност на дисертационния труд. Обработен е достатъчно голям брой литературни източници, свързани с темата на дисертацията – общо 78 – на български и английски език.

Обемът на дисертационния труд, визуалните средства – общо 69 фигури и 24 таблици, както и обработената научна литература отговарят на изискванията за подобен род научни изследвания.

3. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд.

Глава първа е посветена на релацията лечебно заведение – риск мениджмънт – пандемия от COVID-19.

Последователно се изясняват характеристики, мястото и значението на болницата (като институция) в съвременните здравни системи, концепцията за риск мениджмънт на лечебно заведение в контекста на новите проекции на общественото здраве и приложението на риск мениджмънта в условията на пандемия от COVID-19.

Авторът проследява дискусията в литературата по отношение значението на отделните групи фактори, които детерминират условията на функциониране на здравните системи. Специален акцент се поставя върху бурното развитие на външните фактори в бранша – дигитализацията и цялостното развитие на технологиите, новите стандарти в медицината, съвременните концепции за услуги, профилът на конкуренцията в сектора и др. Те са разгледани успоредно с вътрешните фактори и тяхната интегрираност с външните условия. Особено ми импонира избрания от автора холистичен подход в анализа, при което се търси визията за „голямата картина“ в управлението на болниците.

Изключително задълбочено е разгледана концепцията за риск мениджмънта, като са представени основни дефиниции, развитието на концепцията, методологията за оценка и плановия аспект на организационното управление на риска.

Логическият завършек на първа глава е с третият параграф, в който се вмъква темата за COVID-19, в съответствие с предмета на проучването. Добро впечатление прави това, че авторът не се поддава на популистка

реторика по тази толкова благодатна за това тема, а представя: 1) общата рамка от организационни изисквания – като комбинация от изисквания към лечебните заведения – по принцип, и след това допълнителните изисквания на СЗО към системите за качество, публикувани по време на пандемията; 2) практически решения при управление на риска в лечебните заведения по време на пандемията от COVID-19. Авторът коментира прилагането на алгоритъма, който се е наложил като стандарт за управление на кризата, „за да се опитат болниците да предвидят непредвидимото“.

Очевидно е, че част от изводите на автора са резултат от преки наблюдения, но дори и те се вписват в избраната рамка на анализ без да се отклоняват от нея.

Особено важни са изводите, касаещи принципите на управление, които са се оказали работещи (и са ясно разграничени от неработещите), както и ценностите, които са намерили потвърждение в условията на кризата.

В края на първа глава са изведени ключови обобщения, които надграждат, а не повтарят текстове. Водеща линия са поуките от кризата, които могат да се използват за подобреие на болничния мениджмънт, а в по-широк план и на здравната система.

В глава втора се дебатират основни организационно-управленски предизвикателства пред лечебните заведения в страната в условията на пандемия от COVID-19. В параграф първи са разгледани въпроси, свързани със законодателната рамка, спецификите и особеностите на лечебните заведения за болнична медицинска помощ в България и силните и слабите страни на лечебните заведения – публична и частна собственост. Авторът коректно прави препратка към своя разработка, публикувана в Годишен алманах на научни изследвания на докторанти (2019). Освен статистическа информация, в дисертационния труд е представена и авторова позиция по ключови структурни, финансови, методологични (свързани с измерване на резултатите) и др. проблеми на здравната система, вкл. политики, които не са съвсем адекватни на средата. Откроени са също и някои важни асиметрии между държавни и частни болници.

Вторият параграф е посветен на предизвикателства пред болничната медицинска помощ в България по време на пандемия от COVID-19. Последователно са анализирани данни за различни индикатори, описващи кризата – брой засегнати лица в различните етапи, финансови показатели, вкл. в регионален разрез и по групи болници (държавни, общински и частни). Така читателят придобива представа за общата картина на бизнеса

със здравни услуги, както и за очертаващия се тренд на устойчив във времето темп на растеж на годишна база на търсенето и предлагането на здравни услуги.

Критично е оценена и политиката на изплащане на допълнителни субсидии за стимулиране на медицинските специалисти по време на пандемията, при което общинските болници са ощетени за сметка на държавните. И оттам следва и извода за неефективно разпределение и изплащане на финансовите средства за допълнителни субсидии.

Логично продължение на проучването е съпоставката на болничните заведения в Плевен – общо 13 на брой. Направен е също анализ на балансови позиции и динамика в отчета за доходите на МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД и УМБАЛ „Д-р Георги Странски“ ЕАД в Плевенски област (2018-2021 г.) за да се потърси отговор на въпроса: как повлия пандемията от COVID-19 върху дейността на лидерите сред болниците на територията на област Плевен.

В обобщението към втора глава още веднъж се подчертават ключови изводи и ясно се заявява намерението на МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД да се превърне в лидер на областно ниво, вкл. по финансови показатели („пренареждане на позициите“).

В **глава трета** са представени резултати от диагностичен анализ на организацията и управлението на дейността на МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД – Плевен в периода на пандемията от COVID-19.

Първият параграф е посветен на ключовите насоки на политиката за управление на риска от COVID-19 в МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД - Плевен и по-конкретно на отражението на пандемията от COVID-19 върху дейността на болницата, което налага трансформиране на легла, затваряне на корпуси, изграждане на модерна COVID-19 реанимация и др.

Във втория параграф са детализирани стъпките при изпълнение на актуализираната Програма за овладяване на рисковете и възможностите на МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД – Плевен по време на пандемията от COVID-19. Те преминават през 1) Анализ и идентифициране на възможните точки на риск за качеството на предлаганите услуги; 2) Определяне на елементите за оценка на риска; 3) Изчисляване на риска; 4) Оценка и овладяване на риска; 5) Описание на мерките, които се предприемат; 7) Преразглеждане на оценката на риска; 8) Действия за овладяване на рисковете и възможностите.

В отделен подпараграф са разработени и насоки за бъдещо развитие на „Програмата за овладяване на рисковете и възможностите“ на МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД – Плевен. Така управлението на риска се поставя на

перманентна база, като се разглеждат редица предизвикателни сценарии и респективно се предвиждат адекватни мерки за управление.

В последния параграф са представени резултати от анкетно проучване относно отражението на COVID-19 върху дейността на МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД – Плевен. Така структурирано анкетното проучване допълва обективната картина по преминаването през COVID кризата, като внася личното мнение на една от най-ключовите заинтересовани страни – персонала на МБАЛ „Сърце и мозък“ – Плевен. Представени са подробно параметрите на проучването – цели, задачи, обхват, време на провеждане, групи въпроси и т.н.

Основна теза на анкетата е потвърждаване на идеята, че ключов за гарантиране на непрекъснатостта и високото качество на здравните услуги, както и за безопасността на пациентите и медицинските специалисти се явява проактивният начин за дефиниране и управление на рисковете в болничните лечебни заведения, а именно – риск мениджмънта. Анкетата е генерирана в Google Forms. Направен е предварителен анализ на необходимия брой анкети (184), които биха гарантирали достоверност и представителност на резултатите. Избран е метода на случаен безповторен подбор. Получената извадка е структурирана по категории персонал с цел максимално възпроизвеждане на структурата на генералната съвкупност, което ще позволи генерализиране на изводите от проведеното изследване. Приложена е ликертова скала за оценка на отговорите от респондентите (от 1 до 5).

Извършен е дескриптивен анализ на резултатите от проучването, като са описани едномерните разпределения. В първия раздел такива са структура на респондентите, нагласи за екипна работа, за извънреден труд, система за отчитане на допуснати грешки в процеса на работа, оценка на необходимите ресурси. Във втори раздел са включени оценки на отношенията с ръководител/наставник на респондентите във връзка с разпределението на работата, координацията и др. В третия раздел са описани докладваните нежелани събития или грешки, в четвъртия – информираността относно Програмата за овладяване на рисковете и възможностите (програмата за управление на рисковете) на МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД – Плевен. В пети раздел се изследва въздействието на COVID-19 върху дейността на персонала на МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД – Плевен. Последният – шести раздел е за професионалния опит на респондентите.

Представени са анализи и резултати от няколко двумерни разпределения – за проверка на хипотези, като са приложени хи-квадрат

тестове и са изчислени корелационни коефициенти на взаимна свързаност между избрани твърдения от респондентите. Всички изчисления са коректно направени. Общите изводи са представени в края на трета глава, като те обобщават резултатите и дават основание за потвърждаване на изследователската теза – свързана с риск мениджмънта като гарантиращ инструмент за постигане на непрекъснатост и високото качество на здравните услуги, както и безопасност на пациентите и медицинските специалисти.

Акцент се поставя върху това персоналът да разбира и да приема управлението на риска като вътрешна (за организацията) необходимост, а не като привнесена и наложена отвън по административни причини. Този подход, свързан с т. нар. органичния характер на риск мениджмънта, е важен за неговото успешно прилагане и адмириации за автора, която обръща внимание на този въпрос в анкетното изследване.

В заключението е направена рекапитулация на постигнатите резултати и направените изводи в дисертационния труд и се потвърждава още веднъж доказването на изследователската теза на дисертационния труд.

Научната, езиковата и стиловата редакция са издържани. Не се забелязват съществени отклонения, повторения и логически противоречия. Спазени са правилата на научната етика при цитирането на литературни източници. Кандидатът показва добро владеене на специфичната терминология по темата на дисертацията, дълбоко навлиза в технологията на използваните подходи и методи за анализ, успешно се справя с нелеката задача да комбинира няколко метода, за да реализира планираните задачи на проучването. Така тя доказва наличие на компетенции за дефиниране на научно-изследователски проблем, разработване и верификация на хипотези, оценяване на резултатите от изследването, очертаване на нерешени или недостатъчно решени в практиката проблеми и на бъдещи стъпки за тяхното преодоляване.

4. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Приемам формулираните основни приносни моменти от автора. Те представят накратко и дори твърде скромно постиженията в труда. Те се свеждат до следните:

Първо. Направени са обобщения и систематизации относно съдържателните характеристики на съвременния мениджмънт на лечебното заведение и по-конкретно на риск мениджмънта, и от там

детайлизираното представяне на алгоритъма и спецификите на изготвянето на план за управление на риска в здравната организация/предприятие.

Второ. Изследвани са организационно-управленските предизвикателства пред лечебните заведения в Р България в условия на пандемия от COVID-19 и са установени зависимости в тази връзка.

Трето. Направена е оценка на развитието и състоянието на МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД – Плевен, в контекста на пандемията от COVID-19 като пряк резултат от възприетото организационно поведение и болнична политика по управление на рисковете от страна на мениджърският екип.

Четвърто. С цел установяване на ефективно прилагане на Програма за овладяване на рисковете и възможностите, е апробиран инструмент за анкетно проучване, насочен към персонала на най-голямото частно лечебно заведение на територията на област Плевен, с извеждане на представителни данни от респондентите с вербално-графични модели.

Пето. На основата на анализа на резултатите от прилагането на „Програмата за овладяване на рисковете и възможностите“ на МБАЛ „Сърце и мозък“ ЕАД - Плевен са изведени конкретни насоки за бъдещо актуализиране на същата с цел осигуряване на непрекъснатост на дейността, предотвратяване неплатежоспособността и фалита на организацията, обезпечаване очакванията на акционерите-собственици на дружеството, и на всички останали заинтересовани страни в обществото.

Намирам, че така очертаните научни и научноприложни приноси са значими за теорията и особено за практиката. Те допринасят за задълбочаване на анализите в областта на управлението на болниците (вкл. по време на криза), за изясняване на проблемни въпроси и са аргументирана основа за бъдещите политики и инструменти в предметната област на изследването.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът представя 3 публикации по темата на дисертацията, от които 1 статия и два доклада от национални конференции. Всички публикации са самостоятелни. Това е доказателство, че тезите на автора са достигнали до широката научна общност.

С така представения списък, докторантът доказва, че отговаря на минималните национални изисквания, като набира 30 точки (при необходими 30) по област 3. Социални, стопански и правни науки, ПН 3.8. Икономика, по реда на ЗРАС в Р България.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът отразява точно и пълно труда. Той е разработен съгласно изискванията, съдържа всички необходими реквизити и представя в широка форма основните проблеми. Същият способства за придобиване на пълна представа за научната стойност и практическата приложимост на постигнатите научноприложни резултати, в контекста на доказаната от автора изследователска теза.

7. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд.

Нямам съществени критични бележки към докторанта. Наблюдават се някои технически пропуски, но не си струва да бъдат коментирани.

Имам една стандартна препоръка към докторанти на етап защита на дисертационен труд – да се увеличат публикациите, вкл. в издания с импакт фактор /импакт ранг. Темата е благодатна, докторантът има опит, очевидно е мотивиран и има потенциал за много повече успехи.

8. Обобщено заключение и становище.

Представеният за рецензиране дисертационен труд е актуално и значимо самостоятелно научно изследване с теоретични обобщения и практически приноси. Авторът е планирал и реализирал методология на проучване, която е адекватна на описаната проблематика, а изводите са коректно представени.

На тази основа поставям категорична **положителна оценка** на дисертационния труд и предлагам на научното жури да присъди на Люба Мартинова Митева образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка (застрахователно и социално дело)“ в Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Дата: 11.07.2023

Рецензент: .

(проф. д-р Маргарита Богданова)

Подписът е заличен на основание
чл. 4, ал. 1 от Регламент 679/2016 г.